

4. Historialliset tiet

Muinaisten huomattavien kulkuteiden jäännökset ovat muinaismuistolain suojaamia kiinteitä muinaisjäännöksiä (Muinaismuistolaki 2 §). Lain tarkoittamien teiden lähtökohtana pidetään 1700- ja 1800-luvun vaihdetta vanhempaa huomattavien teiden verkostoa. Vaikka yleisessä käytössä edelleen olevia teitä ei luokitella muinaisjäännöksiksi, niihin saattaa sisältyä muinaismuistolain tarkoittamia rakenteita ja vanhoja rakennekerroksia, jolloin tiekerroksiin kajottaessa tulee ottaa huomioon mahdollinen dokumentointi- ja näytteidenottotarve. Museoviraston ohjeen mukaan käytössä olevaan kulttuurihistoriallisesti merkittävään tielinjaukseen tai -pohjaan ei tule tehdä tien historiallista luonnetta tai maisemallista arvoa vaarantavia toimenpiteitä ja tien lähiympäristöä on käsiteltävä sen tasoisesti, että se vastaa tien luonnetta. Historiallisesti merkittäviin teihin liittyy usein arkeologinen suojelu- ja tutkimusintressi joiden lisäksi niillä saattaa olla myös muita, laajempia kulttuuriympäristöarvoja.

Etelästä Orivettä lähestyvä *Kangasalantie* on todennäköisesti seudun vanhin tie. Sen nykyinen linjaus (tie 58) kulkee Oriveden keskustan länsipuolelta. Vanha reitti menee kuitenkin nykyisellä Keskustiellä alkaen Kirkkolahdelta, kulkien kirkon ohi yhtyäkseen keskustan jälkeen pohjoisessa taas Orivedentiehen (tie 58). Oriveden kirkko on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Tämä vanha linjaus haarautuu Oriveden keskustassa Sukkavartaan alueen eteläpuolella itään Jämsän suuntaan ja pohjoiseen Ruoveden suuntaan kulkeviksi maanteiksi.

Kuva 8. Kangasalta tuleva vanha Orivedentie nousee kirkolle. Kuva T. Vasko.

Pohjoinen **Orivesi-Uusikaarlepy** tie yhdisti Ylä-Satakunnan ja Tampereen alueen Pohjanmaahan. Ruovesi liitettiin vuonna 1617 kaupunkioikeudet saaneen Uudenkarlepyyn kauppapiiriin. Tämän seurauksena tuli tarve rakentaa tie Lapuanjoen varresta Suomenselän yli. Lapualaiset määrättiin raivaamaan tie Ruovedelle kaupungin perustamisvuonna. Ruoveden

siltavouti käski vuonna 1681 pitäjäläisiä kunnostamaan Orivedelle johtavan tien kärryillä ja purilailla ajettavaan kuntoon. Ruovesi-Orivesi tietä kunnostettiin edelleen 1750-luvulla.

Isojakokartassa vuodelta 1779 Sukkavartaan alueella näkyy merkintä mahdollisesta kulkureitistä (nyk. Sukkavartaankuja ja -tie). Vuoden 1842 pitäjänkartassa alueella on jo tie ja samoin vuoden 1900 isojaontäydennyskartassa. Isojakokartan perusteella näkyy että Ruovedentie on kulkenut kuitenkin Sukkavartaan alueen länsipuolelta, suurin piirtein nykyisellä Keskustien linjauksella ja Sukkavartaan kulkuväylä lienee syntynyt vasta 1800-luvun alussa. Tampere-Jyväskylä tie (valtatie 9) ja sen liittymä ovat katkaisseet vanhan tien. Se jatkuu liittymän pohjoispuolella nykyisellä Ahteentiellä liittyen Oriahteen alueella kulkevaan Ruovedentiehen. Pohjoisessa tie ylittää Enokunnantien ja jatkuu sorapintaisena Kömöntienä.

Kuva 9. Vanhaa Ruovedentien linjaa nykyisellä Kömöntiellä. Kuva T. Vasko.

Ruovedentien varrella on omakotiasutusta ja teollisuusaluetta. Ahteentien pohjoispäässä on kerrostaloja mutta se jatkuu omakotialueena. Ainoa linjanosa joka ympäristöltään ja rakenteeltaan on lähempänä vanhan tien luonnetta on Kömöntien pohjoinen osuus (kts, kartta 5). Kömönkulman muutamat talot ja ympäröivä peltomaisema antavat vielä aavistuksen vanhan tielinjamiljöön olemuksesta. Tällä tienosalla tulisi huomioida tiekerroksiin kajottaessa mahdollinen dokumentointi- ja näytteidenottotarve.

6. Orivesi Orivesi-Uusikaarlepyy tie
Kaupunki Orivesi
Kylä Orivedenkylä
Kohdenimi Orivesi-Uusikaarlepyy tie
Muinaisjäännöstunnus ei muinaisjäännös
Inventointinumero 6
MJ-tyyppi liikenne- ja tiedonkulku
MJ-tyypin tarkenne tiet ja polut
Ajoitus historiallinen
Peruskarttanumero 2142 05
Tien eteläpää
X-koordinaatti 6843 324
Y-koordinaatti 2518 289
P-koordinaatti 6846 141
I-koordinaatti 3359 553
Tien pohjoispää
X-koordinaatti 6843 690
Y-koordinaatti 2518 182
P-koordinaatti 6846 511
I-koordinaatti 3359 463
Selite koordinaatit osoittavat huomioitavan tieosuuden molemmat päät
MI-tiivistelmä
Pohjoinen Orivesi-Uusikaarlepyy tie yhdisti Ylä-Satakunnan ja Tampereen alueen Pohjanmaahan. Tie haarautuu pohjoiseen ja itään Sukkavartaan eteläpäässä. Tielinja on merkitty v. 1779 isojakokarttaan. Ainoa linjanosa joka ympäristöltään ja rakenteeltaan on lähempänä vanhan tien luonnetta on Kömöntien pohjoinen osuus. Kömönkulman muutamat talot ja ympäröivä peltomaisema antavat vielä aavistuksen vanhan tielinjamiljöön olemuksesta. Tällä tienosalla tulisi huomioida tiekerrokseen kajottaessa mahdollinen dokumentointi- ja näytteidenottotarve.

Orivedeltä Länkipohjaan johti 1670- ja 1680-lukujen vaihteessa kaksikin ratsupolkua. Länkipohjaan johtava tie tunnetaan vuodelta 1708. Sukkavartaan kohdalla itään lähtevä **Orivesi-Jämsä** (myös Oripohja-Aakkula) tie kulkee keskustaaajamassa vanhaa linjaa Sukkavartaan itäpuolelta, Kultavuoren eteläpuolitse, kunnes Tampere-Jyväskylä tie katkaisee linjan. Oripohjan alueella koillisessa tiestä on jäljellä pieni osuus nykyisellä sorapintaisella Pohjantiellä. Maastonmuotoja myötäilevältä soratieltä avautuu kauniita näkymiä vaihteleviin viljelymaisemiin. Tien ominaispiirteet ovat sorapintaisuus ja maaston luonteva myötäily sekä kauniit näkymät pienehköille pelloille. Tien varressa on harvakseltaan asutusta.

Alun perin tie jatkui lähelle Paavolan tilaa ja kääntyi itään. Nyt kyseinen mutka on peltona ja tie päättyy Paavolaan. Nihuanjoen lähellä linja jatkuu Tanhuantieltä joen yli kevyenliikenteen siltana. Joen vierellä on uutta omakotiasutusta.

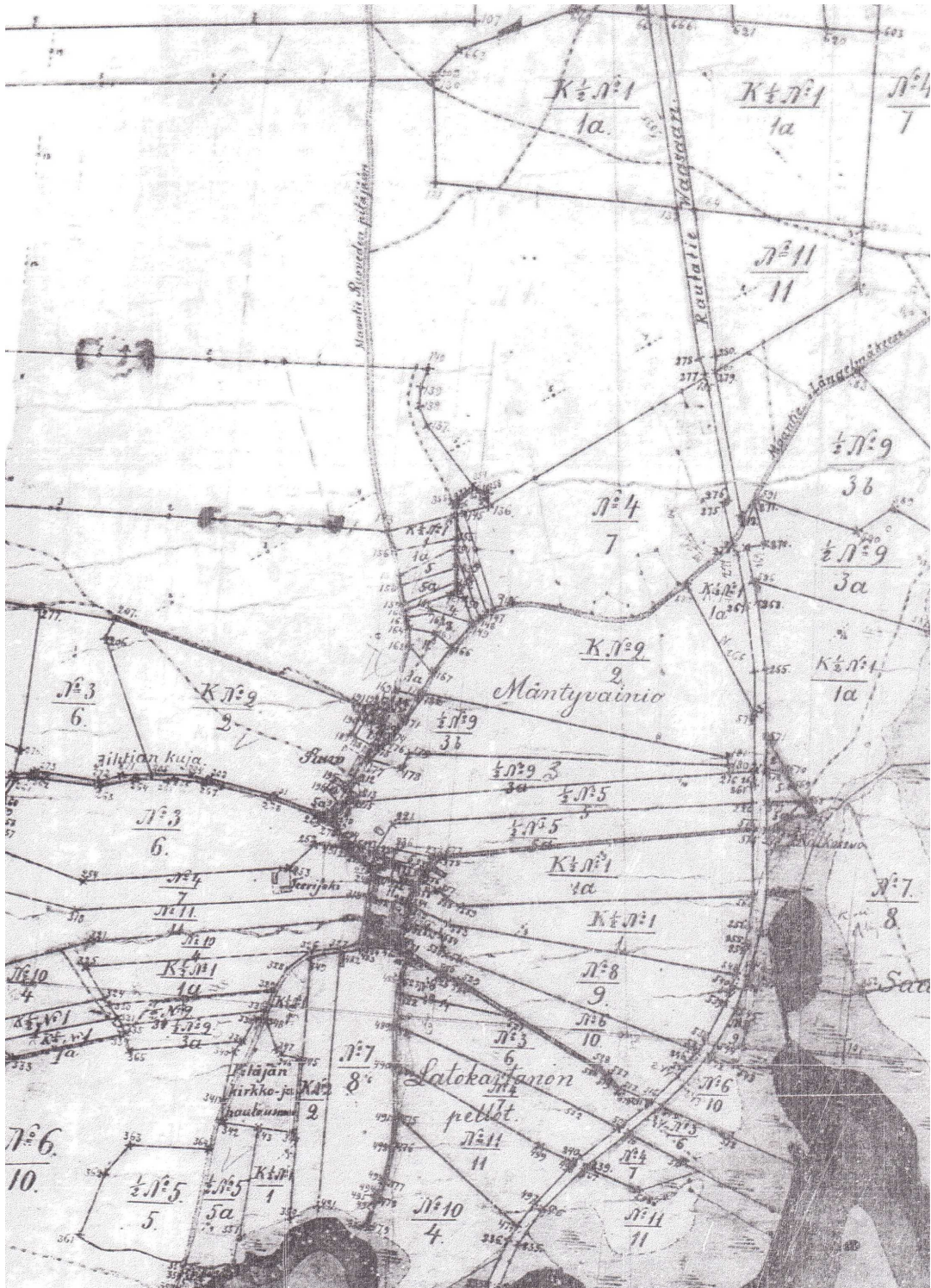

Kuva 10. Vanha Jämsäntie. Pohjantietä Paavolan suuntaan, jonne tie päättyy. Kuva T. Vasko.

Nyt inventoidulla suunnittelualueella ainoastaan Pohjantien lyhyt osuus (kts. kartta 5) on säilyttänyt edes osin alkuperäisen luonteensa. Tien ympärillä on vielä osin avointa peltomaisemaa osana Lyytikkälän Hirsilän maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Alueella tulisi rakentaa maisemavot huomioiden. Myös tällä tienosalla tulisi huomioida tiekerroksiin kajottaessa mahdollinen dokumentointi- ja näytteidenottotarve.

Kartta 7.

Bastmanin uusjakokartta v. 1900. Tiet ja rautatie.

7. Orivesi Orivesi-Jämsä tie
Kaupunki Orivesi
Kylä Orivedenkylä
Kohdenimi Orivesi-Jämsä tie
Muinaisjäännöstunnus ei muinaisjäännös
Inventointinumero 7
MJ-tyyppi liikenne- ja tiedonkulku
MJ-tyypin tarkenne tiet ja polut
Ajoitus historiallinen
Peruskarttanumero 2142 05
Tien lounaispää
X-koordinaatti 6842 375
Y-koordinaatti 2519 845
P-koordinaatti 6845 120
I-koordinaatti 3361 063
Tien koillispää
X-koordinaatti 6842 586
Y-koordinaatti 2520 085
P-koordinaatti 6845 320
I-koordinaatti 3361 314
Selite koordinaatit osoittavat huomioitavan tieosuuden molemmat päät
MI-tiivistelmä Orivedeltä Länkipohjaan johti 1670- ja 1680-lukujen vaihteessa kaksikin ratsupolkua. Länkipohjaan johtava tie tunnetaan vuodelta 1708. Nyt inventoidulla suunnittelualueella ainoastaan Pohjantien lyhyt osuus (kts. kartta 5) on säilyttänyt edes osin alkuperäisen luonteensa. Tien ympärillä on vielä osin avointa peltomaisemaa osana Lyytikkälän Hirsilän maakunnallisesti arvokasta maisema-alueita. Alueella tulisi rakentaa maisema-arvot huomioiden. Myös tällä tienosalla tulisi huomioida tiekerrokseen kajottaessa mahdollinen dokumentointi- ja näytteidenottotarve.

Kaikki tieosuudet ovat siis yhä edelleen käytössä olevia teitä. Ainoastaan Jämsään menevän tien alkuperäinen mutka Paavolan tilan läheisellä peltoalueella on poistunut käytöstä. Lisäksi Nihuanjoen yli menevä osa on vain kevyen liikenteen käytössä.

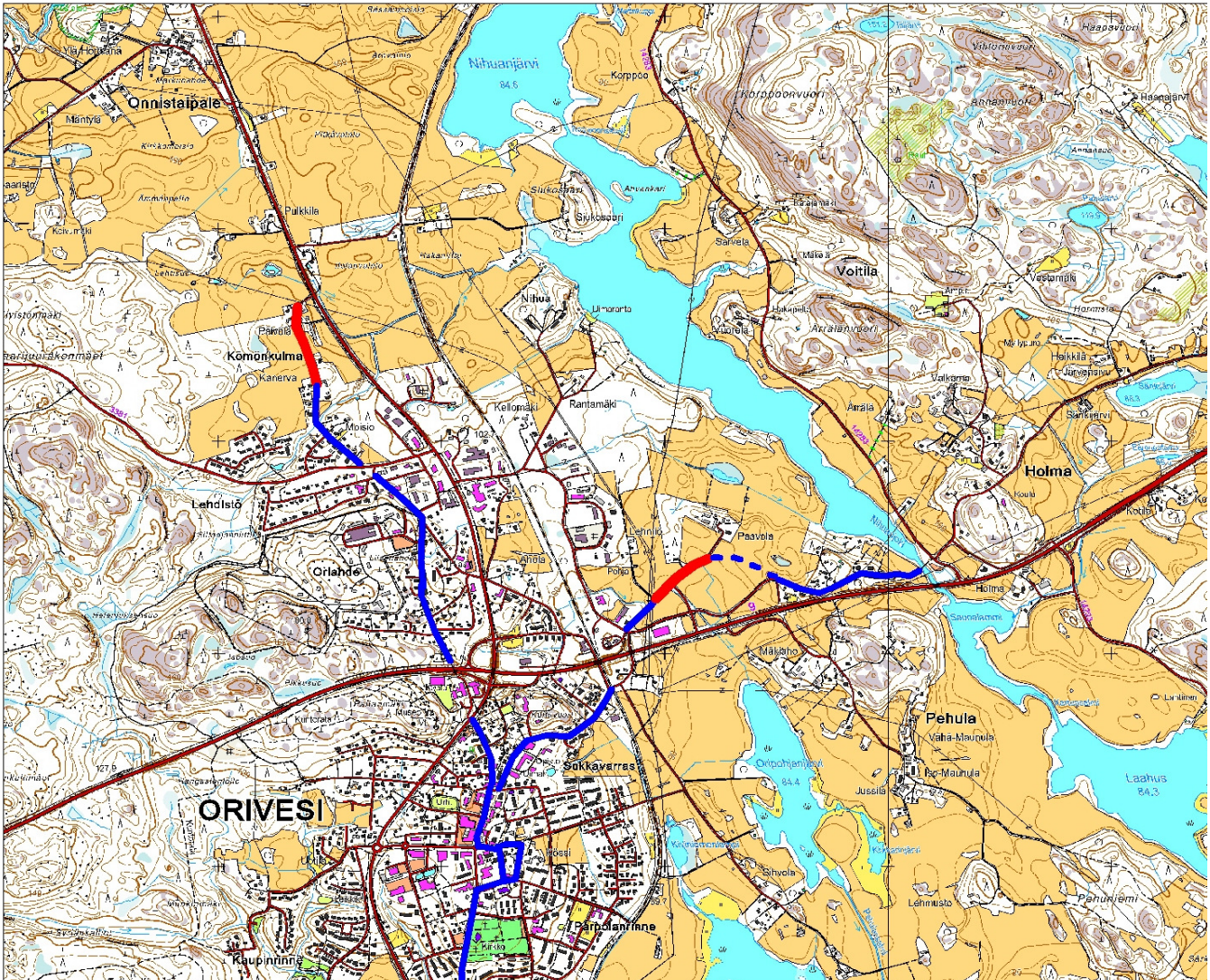
Kartta 8.

Orivesi
Asemakaava-alueen arkeologinen inventointi 2012
T. Vasko

Vanhat tielinjat

Punaisella merkitty huomioitava osa
Sinisellä katkoviivalla merkitty kadonnut osa

MK 1:15 000

5. Yhteenveto

Inventoimatta olleet Orivedenkylän kylätontit olivat siis täysin modernin kaupunkirakentamisen alla. Ainoastaan Kössin alueella vuoden 2009 inventoinnissa kiinteäksi muinaisjäännökseksi todettu tonttialue voinee pitää sisällään muistoja vanhasta Orivedenkylästä.

Vanhat tielinjat olivat vielä pääosin olemassa kaupunkialueen sisällä. Pohjoiseen menevä Ruovedentie ei vastoin ennako-oletusta kulkenut Sukkavartaan alueen kautta. Alueella näyttäisi olleen jonkinlainen kulkureitti jo isojakokartan syntymisen aikoihin. Ruovedentien linjaus kulkee kuitenkin alueen länsipuolelta. Alkuperäisimmillään tie oli Kömönkulmalla.

Vanha Jämsäntie löytyy linjauksena Sukkavartaan itäpuolelta, kulkien sitten Kultavuoren eteläreunaa, kunnes rata ja valtatie 9 liikennejärjestelyt katkaisevat sen. Tien alkuperäisempää luonnetta on jäljellä vielä sen Pohjantiellä kulkevalla osuudella, avoimen peltomaiseman keskellä. Alue on maakunnallisesti arvokasta Lyytikälän Hirsilän maisema-alueetta. Näillä molemmilla tienosilla tulisi huomioida tiekerroksiin kajottaessa mahdollinen dokumentointi- ja näytteidenottotarve.

Inventoinnissa tarkastettiin myös peltoalueita Puistolanrinteen itäosassa sekä Oripohjan alueella Tampere-Jyväskylä tien molemmin puolin. Puistolanrinteen pelto ei ollut enää viljelyskäytössä. Kahteen kohtaan tehdyissä koepistoissa ei havaittu kuin muutaman sentin multamaan alla savimaata. Oripohjan alueen pellot olivat sängellä ja niitä käveltiin läpi. Kivikautisista asuinpaikoista ei löydetty merkkejä näillä alueilla.

Uusia kiinteitä muinaisjäännöksiä ei inventoinnissa löydetty.

Turussa 18.10. 2012

Tiina Vasko, FM

Kirjalliset lähteet

Längelmäveden seudun historia I. 1949. Längelmäveden seudun historia I, Oriveden historia I. Forssa.

Längelmäveden seudun historia II. 1954. Längelmäveden seudun historia II, Oriveden historia II. Hämeenlinna.

Niukkanen, Marianna 2009. Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset-tunnistaminen ja suojelu. Museovirasto.

Palttala, Outi 2010. Orivesi. Rantaosayleiskaava-alueiden rakennetun ympäristön selvitys. Arkinor Oy.

Teivas, Eija 2003. Kumpuja ja kiviavettoja, Oriveden kulttuuriympäristöohjelma. Oriveden kaupunki. Tampere.

Painamattomat lähteet:

Luoto, Kalle 2011. Pirkanmaan historiallisesti merkittävät tiet. Karttaselvitys. Pirkanmaan maakuntamuseo.

Luoto, Kirsi 2009. Kössinpellon asemakaava-alueen arkeologinen inventointi. Pirkanmaan maakuntamuseo.

Pukkila, Jouko 2003. Orivesi, arkeologinen perusinventointi 2003. Pirkanmaan maakuntamuseo.

Museovirasto, Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, Muinaisjäännösrekisteri.
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Kartat:

Kansallisarkiston verkkopalvelut
Digitaaliarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/>

Streng, Anders 1634. Maakirjakartta Oriveden Orivedenkylästä. Kansallisarkisto, sig. a1 232 - 233.

Lilius, N. 1778. Pehun kylän isojakokartta. Kansallisarkisto, sig. H 54 2/1-45.

Pitäjänkartat 2142 05 ja 2142 08. v. 1842. Maanmittaushallituksen kartta-arkisto.

Pirkanmaan-Satakunnan maanmittaustoimisto:

Isojaontäydennyskartta. Orivedenkylä. J.G.B. Bastman 1900.

Liite 1

Kuvaluettelo

Orivesi

Asemakaava-alueen arkeologinen inventointi 2012

T. Vasko

Digitaalikuvat

1. Ruovedentien vanhaa tielinjaa Oriveden kirkon kohdalla. Koillisesta. TV. 24.9.
2. sama
3. sama
4. Ruovedentien vanhaa tielinjaa Oriveden kirkon kohdalla kuvattuna keskustaan päin. Lounaasta. TV. 24.9.
5. sama
6. sama
7. Ruovedentien vanhaa tielinjaa kirkon eteläpuolella. Vanha kellotapuli ja pientaloasutusta. Etelästä. TV. 24.9.
8. sama
9. Ruovedentien vanhaa tielinjaa kirkolta eteläänpäin. Pohjoisesta. TV. 24.9.
10. sama
11. Ruovedentien vanhaa tielinjaa kuvattuna etelästä kirkolle päin. Etelästä. TV. 24.9.
12. sama
13. Ruovedentien vanha tielinja yhtyy etelässä uuteen tiehen. Risteyksen rivitaloja. Etelästä. TV. 24.9.
14. sama
15. Oriveden vanhalla kylätontilla sijaitseva seurakuntatalo. Lännestä. TV. 24.9.
16. sama
17. Oriveden kirkolta tulevan tien risteys Kössin alueelle. Kuvattu Kössin puolelta. Koillisesta. TV. 24.9.
18. Vanhaa kylätontin tielinjaa. Niementie kuvattuna Kössin suunnalta. Lännestä. TV. 24.9.
19. Vanhaa kylätontin tielinjaa Niementien risteyksestä etelään. Pohjoisesta. TV. 24.9.
20. Vanhaa kylätontin tielinjaa Niementien risteyksestä pohjoiseen. Etelästä. TV. 24.9.
21. Vanhan Ruovedentien linjaa. Sukkavartaantien miljöötä. Pohjoisesta. TV. 24.9.
22. sama
23. Sukkavartaantien miljöötä. Pohjoisesta. TV. 24.9.
24. sama
25. Sukkavartaantien miljöötä. Kaakosta. TV. 24.9.
26. sama
27. Vanhan Jämsäntien linjaa Kultavuoren eteläpuolella. Rivitaloasutusta. Luoteesta. TV. 24.9.
28. sama
29. Vanhan Jämsäntien linjaa Pohjankujalla. Koillisesta. TV. 24.9.
30. sama
31. Vanhan Jämsäntien linjaa Pohjantiellä. Lounaasta. TV. 24.9.
32. sama
33. Vanhan Jämsäntien linjaa. Tie kulki alun perin pellon poikki Paavolan tilan suuntaan. Idästä. TV. 24.9.
34. sama
35. Vanhan Jämsäntien linjaa Tanhuantiellä. Lännestä. TV. 24.9.
36. sama
37. sama
38. sama

39. Vanhan Jämsäntien linjaa. Tanhuantien lopussa on Nihuanjoen ylittävä kevyenliikenteen silta. Luoteesta. TV. 24.9.
40. sama
41. Oriveden kirkko. Lännestä. TV. 24.9.
42. sama
43. Vanhaa tielinjaa Ruovedentiellä. Tien eteläpään pientaloasutusta ja huoltoasema. Pohjoisesta. TV. 25.9.
44. Vanhaa tielinjaa Ruovedentiellä. Tien eteläpäästä. Etelästä. TV. 25.9.
45. Ruovedentietä pohjoispään teollisuusalueella. Luoteesta. TV. 25.9.
46. sama
47. Ruovedentietä pohjoispään teollisuusalueella. Kaakosta. TV. 25.9.
48. sama
49. Vanhan Ruovedentien linjaa. Ahteentien eteläpää pientaloalueella. Kaakosta. TV. 28.9.
50. Vanhan Ruovedentien linjaa. Ahteentien eteläpäässä Jyväskylätien ylittävä kevyen liikenteen silta. Luoteesta. TV. 28.9.
51. Vanhan Ruovedentien linjaa. Ahteentien alkupäästä. Kaakosta. TV. 28.9.
52. Vanhan Ruovedentien linjaa. Ahteentien puoliväliä. Luoteesta. TV. 28.9.
53. Vanhan Ruovedentien linjaa. Ahteentien asutusta ja vanhaa kiviaitaa. Koillisesta. TV. 28.9.
54. Ahteentielle risteävän Notkotien asutusta. Kuvattu Ahteentien länsipuolella olevasta metsiköstä. Lounaasta. TV. 28.9.
55. Vanha Jämsäntie. Alkuperäinen tielinja kulki pellon poikki Paavolan tilan suuntaan. Lännestä. TV. 28.9.
56. Vanhan Ruovedentien linjaa. Kömöntien pohjoispää nykyisen Ruovedelle menevän tien risteyksessä. Koillisesta. TV. 1.10.
57. Vanhan Ruovedentien linjaa. Kömöntien pohjoispään peltomaisemaa tien molemmin puolin. Koillisesta. TV. 1.10.
58. sama
59. Vanhan Ruovedentien linjaa. Kömöntien pohjoispään pientaloasutusta ja peltomaisemaa. Idästä. TV. 1.10.
60. sama
61. Vanhan Ruovedentien linjaa. Kömöntietä eteläänpäin. Pohjoisesta. TV. 1.10.
62. sama
63. Vanhan Ruovedentien linjaa. Uutta ok-taloasutusta lähellä Oriahdetta. Lounaasta. TV. 1.10.
64. sama
65. Vanhan Ruovedentien linjaa. Uutta ok-taloasutusta lähellä Oriahdetta. Koillisesta. TV. 1.10.
66. sama
67. Vanhan Ruovedentien linjaa. Kömöntien asutusta Oriahteen risteuksen kohdalla. Etelästä. TV. 1.10-
68. sama
69. Vanhan Ruovedentien linjaa. Kömöntien eteläpää ja Enonkunnantien risteys. Koillisesta. TV. 1.10.
70. Osa Orivedenkylän kylätontista sijaitsee uuden S-marketin rakennuksen kohdalla. Koillisesta. TV. 26.9.
71. Suurin osa kylätontista on Keskuskadun liikerakennusten kohdalla. Koillisesta. TV. 26.9.
72. sama
73. sama
74. sama
75. sama
76. Sukkavartaankujan liittymä Sukkavartaantiehen. Pohjoisesta. TV. 26.9.
77. Sukkavartaankujaa ja sen rakennuksia. Pohjoisesta. TV. 26.9.
78. Autiotalo Sukkavartaankujalla. Kaakosta. TV. 26.9.
79. Autiotalon nykyisiä asukkaita. TV. 26.9.
80. sama
81. Sukkavartaankuja tulossa Keskustien päähän. Pohjoisesta. TV. 26.9.
82. Sukkavartaankuja kuvattuna Keskustien päästä. Etelästä. TV. 26.9.

83. Kerrostalo kylätontin paikalla Kössin luoteispuolella. Etelästä. TV. 27.9.
84. Risteysalue Kössin luoteispuolella. Oikealla kylätontilla oleva kerrostalo. Etelästä. TV. 27.9.
85. Kerrostalon ohi kulkeva pyörätie. Etelästä. TV. 27.9.
86. Kultavuori. Laulumaja. Luoteesta. TV. 27.9.
87. Kultavuori. Vanha keskuskoulu. Kaakosta. TV. 27.9.
88. Maisemaa Kultavuorelta. Lännestä. TV. 27.9.
89. Puistolanrinteen vanhaa peltoaluetta. Lounaasta. TV. 27.9.
90. sama luoteesta.
91. Puistolanrinteen rivitaloasutusta. Koillisesta. TV. 27.9.
92. sama kaakosta.
93. Peltoaluetta Niemeläntien molemmin puolin. Lännestä. TV. 27.9.
94. sama luoteesta.
95. sama pohjoisesta.
96. Peltoaluetta Teollisuustien pohjoispuolella. Etelästä. TV. 27.9.
97. sama
98. sama

Liite 2

Karttaluettelo

1. Orivesi. Maastokartta 4L (etrs-tm35fin) MK 1:30 000
2. Inventointialueet. MK 1:15 000.
3. Läpikäydyt alueet rasteroitu. MK 1:10 000.
4. Läpikäydyt alueet rasteroitu. MK 1:15 000.
5. Läpikäydyt alueet rasteroitu. MK 1:15 000.
6. Orivedenkylän kylätontteja. MK 1:5000.
7. Bastmanin uusjakokartta v. 1900.
8. Vanhat tielinjat. MK 1:15 000